

Foredrag for Kringkastingen 15/11 - 44.

Den norske folkekarakter.

Jeg kom for en tid siden i et tysk tidsskrift over en artikkel av den norskfødte fru professor von Mende, som gir en karakteristikk av norsk mentalitet bedømt i sammenheng med norsk natur og klima. Artiklen var saa helt igjennom baaret av forstaaelse av og kjærlighet til det norske folk, at jeg vil forsøke i korthet her aa gi et lite resyme av hennes betraktninger.

Hun begynner med aa skildre vaaren i Norge. Himlen som nylig formelig hang ned over fjellene er no blitt gjennomsiktig, høy og klar. Solen, som har vært borte i maaneder straalers igjen inn i de dypeste daler. Annemoner og lövetann titter opp der sneen nylig laa og bjerkene vugger sine lysegrønne kroner. Men ikke bare naturen - ogsaa menneskene vaakner til nytt liv. Solen tør opp de vinterstive lemmer, vinden puster gjennom hjerte og lunger og driver blodet hurtigere gjennom aarene. Og med nye krefter gaar alle til arbeidet. Alt det arbeid som en ikke maktet i höst og vintermörke, det gaar no lett fra haanden, og om kvelden treffer en naboen som en sjelden saa i den lange, lange vinter. Men en snakker ikke meget, for det har en glemt i ensomheten, en gleder seg bare ved aa være sammen.

Og saa blir det sommer i Norge. Dagen er straalende klar og natten blir ikke stort mørkere. Det legger seg bare ved midnattstid en graakvit taake over fjellene. Det er alt. Og denne nattlige graanen bringer ingen ro. Tvertom er det som om hele naturen tar til aa leve under det hvitgraa dekke. Det er som om noe beveger seg overalt. Det rörer seg mellom treröttene, det lever i gresset ved vegkanten, det beveger seg bak hver sten i hvert veggefar i huset. Luften er full av bevegelse - ogsaa menneskene gripes av det - heller ikke de kan hvile, de maa ut og hylle sinn og sanser i det mystiske graa. Et par timer varer dette graalysset, i et par timer er virkeligheten tilslöret. I et par timer behersker dröm og fantasi menneskene - saa kommer solen. Og igjen er rötter kun rötter og sten bare sten med ingen ting bak seg. Men i menneskene klinger ofte drömmene igjen gjennom dagen. Og det er ikke ualmindelig at en og annen legger arbeidet sitt bort og ser i de drivende skyer sine nattlige fantasier spunnet videre - ganske som Per Gynt ogsaa gjorde.

Det er höst i Norge. I stride strömmen pisker vinden regnet gjennom dalene. Paa alle kanter hever bjergene seg mørke og tunge og veldige. Hele verden synes aa bestaa av veldige bjerg og strömmende regn. Og i regnet mellom bjergene sitter menneskene saa smaa og hjelpelöse. Tankene kommer - en kveles av dem ved dag og natt. Hva er egentlig et menneske? Og disse bjergene hvor kom de fra? Naar - til hva og hvordan? Hva er meningen med hele livet? Og hvordan vil det engang ende? Vil da bjergene styrte sammen over oss? Hvordan? Har det hele overhodet noen mening, og er det noen bak det hele, som ordner alt sammen? Det stakkars lille menneske mellom de svære fjellene - hjertet snörer seg sammen, og saa

griper en til en bibel. En leser, leser, en ber, paa en eller annen maate forsöker en aa mestre sin kval. Og saa kan det skje naar sinnet er ~~uaktsomt~~ for ömfindtlig, har grubleriene sprengt hjertet.

Og saa er det vinter i Norge. Vinterstormene driver vannet mot klippene, den stenete kysten knuser de sortgraa bölger til snehvitt skum og ruller med et smertebröl tilbake. Og i havnene ligger den norske fiskerflaaten, baat ved baat, mens fiskerne i sine oljeklar rusler omkring i gatene eller sitter i kafeene. De venter paa at vinden skal legge seg. Denne ventetiden faller ofte tung, for utenfra meldes om store sildestimer. Men fiskerne maa kunde beherske seg. De maa kunde vente. Den som ikke kan det maa betale dyre lärepenger. Drar de ut trass i stormen hender det at stedet et par timer senere faar den beskjed: Han kommer aldri mer tilbake.

Vente er i den norske vinter den store kunst som alle maa läre. En maa vente til vinden har lagt seg. En maa vente til sildestimen kommer, en maa vente til sneen kommer - og en maa vente til sneen er vekk igjen. En maa vente, vente og ikke bli utaalmodig. For uoverveide handlinger kan gjelde liv og eiendom. Vente er i den norske vinter den største dyd. Og saa maa det gunstige öyeblikk benyttes. Men en maa handle raskt, for i näste öyeblikk kan naturen igjen ha vendt seg mot menneskene. Slike hurtige handlinger for aa utnytte det riktige öyeblikk kaller vi et skippertak.

Den som vil forstaa nordmannen maa se ham i sammenheng med sitt land. Ser en kun at han drömmer uten aa kjenne sommernattens mystiske graalysning, vil en holde ham for en tallentlös fantast. Ser en ham gruble og engstes uten selv aa ha fölt de höstlige fjelde henge over seg, da vil en anse ham for en degenerert svekling. Og ser en ham kun henge ventende omkring i havnestedene - kanskje med hendene dypt i bukselommene - uten selv aa kjenne vinterstormenes velde paa havet, da vil en anse ham for en dovenpels. Men den som kjenner graalysningen og fjellmassene og stormen og det opprörte havet - den vet, at nordmannens holdning nettopp er hans styrke. Han maa föye seg inn i sitt lands naturlige forhold, han maa svinge med den norske natur og med klimaet. Bare paa denne maaten kan han holde ut denne naturen, bare paa den maaten kan han betvinge den. For hvis han vil være realistisk i sommernattens graa, da vilde han bli nervös og sövnlös. Hvis han vilde tenke rasjonalistisk overfor de höstlige fjellene, da vilde han snart maatte reise bort fra dalen. Han holder det jo kun ut fordi fjellene inngir ham grublerier, og grubleriene er dalens höstlige livsinnhold. Det er det som gir ham spenningen som hjelper ham over de regntunge dagene. Og hvis han vil sette sin vilje igjennom overfor et brölende hav, da vilde det bare före til hans egen undergang. - Bare med ro og taalmod kan en möte den vilde norske natur. Det vet enhver som selv har opplevet det. Og kun den kan forstaa den norske holdningen.

Og bare den som selv har maattet igjennom ensomheten i nordmennes liv, kan forstaa grunntrekket i den norske holdningen, den utpregede selvstendighetsfölelse. Gjennem aarhundrer er denne fölelse blitt utviklet paa de ensomme gaardene, oppe i fjellene eller i ensomme daler, og i fiskerhyttene paa de ytterste öyer. I mann og kvinne er den like sterk. I de lange, stormfulle höst- og vinternetter

er den vokset fram den følelsen: Bare jeg kan hjelpe meg selv og min. Jeg maa selv treffe avgjørelsen, mannen maa ta avgjørelsen, men meget ofte ogsaa hustruen, fordi mannen ikke er tilstede. Ofte gjaldt det liv eller død. Det maatte avgjøres hurtig - og det var langt til nærmeste nabo. Et fjell laa kanskje imellom, eller et opprørt sund - eller det var kanskje ingen veg gjennom den mørke natten. En hadde ingen aa spørre. En maatte selv vite hva en hadde aa gjøre. Og den som gjennom aarhundrer har maattet vite selv, hva en hadde aa gjøre, lar seg no engang ikke saa lett si noe av andre. Denne selvstendighetsfølelse kan kanskje tildels innebære en fare for et folk. Men paa den annen side er den en av grunnpilarene for alt menneskelig liv og all menneskelig kultur i Norge. For et uselvstendig menneske vilde snart bryte sammen enten oppe paa fjellgaarden eller i fiskerhytten. Meget snart vilde gaard og hytte staa tomme, den uselvstendige vilde forstrekke til vennligere og framfor alt mer menneskerike egner. Bare den som har faat selvstendighets-trangen i kjøtt og blod gjennom aarhundrer, kan bære ensomheten. Hvis nordmannen skulde miste denne selvstendighetsfølelse da vilde landets økonomiske og kulturelle liv snart synke²².

Saavidt ~~Karo von Mende~~. Jeg skal i et senere foredrag gjengi hvordan hun mener at man ogsaa maa kjenne vaar historie og vaar avstamning for aa kunde bedømme nordmannens natur og holdning.

R.P.M.